

Gặp gỡ nhà văn Hữu Mai

Đó là vào khoảng năm 1957-1958, kháng chiến chống Pháp thắng lợi, chúng tôi về thị xã Thanh Hoá học trường cấp III Lam Sơn. Cả tỉnh Thanh Hoá rộng lớn mới có một trường cấp III. Vì vậy chúng tôi thường được nghe cán bộ cấp trên về trường nói chuyện. Tôi nhớ có lần ông Nguyễn Khánh Toàn đến nói về Cách mạng tháng 10 và phe XHCN, ông Việt Phương nói về lý tưởng thanh niên. Một lần có một đoàn nhà văn trẻ đến nói chuyện về văn hoá mới. Trong đó có nhà văn Hữu Mai. Các anh nói về hình ảnh người thanh niên mới mà văn học ta đang khám phá và xây dựng. Nghe các anh nói hay quá, người chúng tôi như bốc men say. Sau buổi nghe nói chuyện, một tổ học sinh chúng tôi quây lấy các anh để hỏi chuyện thêm. Các anh đưa chúng tôi ra quây hàng mậu dịch, hỏi ấy mới là đây nhà tranh tre, đất tốc xi, các anh cho chúng tôi uống cà phê, nhưng đắng quá, các anh lại gọi bia. Sao mà chúng tôi cảm thấy nó khai thể. Các anh bày cách bỏ nhiều đá vào để bia nhạt đi, chúng tôi mới uống được.

Các anh hỏi.

- Văn học Cách mạng các em thích tác phẩm nào?
- Chúng em rất thích thơ Tố Hữu. Lúc này chúng tôi đã chép tay tập thơ Tố Hữu năm 1946 có lời tựa của Trần Huy Liệu, và các bài thơ tập Việt Bắc mới xuất bản.

- Còn văn xuôi?

- Các em thích truyện Tây Bắc của Tô Hoài, Đất nước đứng lên ạ. Ồ ào, mỗi đứa nói một tác phẩm mình đã đọc, Anh khen chúng tôi có lòng yêu thích văn học và khuyên nhủ chúng tôi cần yêu văn học mới của nước nhà. Anh nói: Bọn anh đã viết được một số truyện ngắn truyện dài, nhưng đang phải lao vào học. Học chính trị, học ngoại ngữ, học ở các tiểu thuyết Liên Xô. Anh Nguyễn Ngọc học rất sâu tác phẩm Chiến Bại của Fadêép và các tác phẩm văn học Liên Xô. Và còn phải đi thực tế để có vốn mà viết.

Các anh hẹn bao giờ có dịp đi Hà Nội lại nhà số 4 - Lý Nam Đế chơi.

Được các anh đón tiếp niềm nở, khuyên nhủ chân tình, bọn chúng tôi rất vui sướng. Mỗi bạn đều cảm thấy cần tu dưỡng lý tưởng và nhiệt tình Cách mạng, say mê học tập, trở thành người thanh niên mới hăng hái đi đến mọi miền Tổ quốc.

Vài năm sau, đầu những năm 1960, hầu hết các bạn của tôi đều vào Đại học. Tôi thi vào Đại học Hà Nội nhưng bị chuyển vào học Đại học Sư phạm Vinh, một trường Đại học mới thành lập. Có dịp ra Hà Nội tôi lại tìm đến 4 - Lý Nam Đế gặp anh Hữu Mai. Anh mừng chúng tôi học hành tiến bộ: Các em bây giờ có điều kiện học đại học, được học cơ bản có hệ thống là tốt. Nhưng cần nhất phải biết suy nghĩ, phân tích, có hướng đi sâu.

Anh chỉ cho tôi thấy các anh Nguyễn Khải và một số nhà văn khác. Anh cho biết đang tập trung viết một cuốn tiểu thuyết về Điện Biên Phủ. Hình ảnh các nhà văn ở tạp chí Văn nghệ Quân đội sống rất giản dị, vui vẻ, đang mải mê học tập, và sáng tác làm cho tôi rất cảm phục. Ít lâu sau đó tôi đã được đọc Cao điểm cuối cùng của Hữu Mai. Tác phẩm làm cho tôi rất yêu mến anh Bộ đội, mà tôi thường giới thiệu, phân tích cho các học sinh. Tôi cũng có thắc mắc về những trường hợp nhân vật đến những giờ phút quyết liệt nhất lại yếu hèn trốn chạy, định có dịp sẽ hỏi lại tác giả.

Thế rồi chiến tranh chống Mỹ xảy ra, cuộc đời công tác giảng dạy và bận rộn gia đình khiến tôi không tìm cách liên hệ được với anh. Quê tôi ở gần sân bay Sao Vàng (Thanh Hoá) thường xuyên chịu đựng bom đạn giặc Mỹ. Thình thoảng chúng tôi lại được thông tin về những cuộc chiến thắng oanh liệt của Phạm Ngọc Lan, Trần Hanh, Anh Cốc... v.v và tôi lại có niềm vui đón đọc Vùng trời của Hữu Mai. Cuộc sống, chiến đấu, tình bạn, tình yêu của người chiến sĩ ta cao đẹp quá.

Bọn giặc Mỹ tàn bạo và dê hèn đã bắn phá giết hại biết bao đồng bào con em ta. Tôi muốn kêu lên: anh Hữu Mai ơi, em không có năng khiếu tài năng để trở thành nhà văn, em sẽ ra sức truyền dạy cho các em

học sinh về hình ảnh cao đẹp của anh bộ đội qua các tác phẩm của Hữu Mai, Nguyễn Khải, Nguyễn Minh Châu, Nguyễn Thi v.v... bồi dưỡng cho các em học sinh có tâm hồn người chiến sĩ, lớp lớp các em học sinh tiếp bước theo gương những người anh hùng.

Thấm thoát hơn 40 năm, vừa rồi tôi lại được gặp Hữu Mai nói chuyện ở một câu lạc bộ với các cán bộ về hưu ở cụm tác phẩm anh viết Hồi ký cho Đại tướng Võ Nguyên Giáp.

Đến thăm nhà Hữu Mai ở khu tập thể Hội Nhà văn tôi rất mừng anh chị còn khoẻ, có cơ ngơi đàng hoàng, các con thành đạt. Tôi chỉ là một bạn đọc và đã có đôi lần gặp anh.

Anh Hữu Mai cười nói với chị ấy: Mau thật, mới khi nào chú ấy là chú học sinh giờ đã là thầy giáo về hưu. Rất mừng qua chiến tranh chúng mình vẫn còn và đã đóng góp với đất nước với xã hội.

Tôi khoe với anh quá trình theo dõi kiếm tìm tác phẩm của anh, có tác phẩm phải mua đi mua lại vài ba lần (Cao điểm, Vùng trời, Ông cố vấn), có tác phẩm lại phải nhờ bạn, nhờ con đi Hà Nội, hay tự mình đến Nhà xuất bản Quân đội tìm mua.

Tôi chúc mừng anh có những tác phẩm có tầm cỡ về các đề tài quan trọng.

Anh nói đôi điều về các tác phẩm về “Vùng trời”, “Ông cố vấn”, “Đêm yên tĩnh”. Anh đã tiếp xúc đã yêu thích những phẩm chất cao đẹp của người cán bộ, chiến sĩ. Anh quý Vũ Ngọc Nhạ rất thông minh trong các tình huống, nhất là lòng nhân hậu của ông.

Hữu Mai kể khi vào gặp Lê Hữu Từ giữa khung cảnh bao nhiêu con mắt dò xét để phát hiện ông Nhạ có quen thật với Lê Hữu Từ không? Đến mức nào?. Ông Nhạ đường hoàng tự nhiên vào phòng đến quỳ bên Lê Hữu Từ, hôn tay ông Từ và kêu lên nức nở: Lạy Cha, Cha có còn nhớ đứa con lạc bầy này không?

Anh ngược lên, nước mắt chảy dần ra má. Lê Hữu Từ vội đáp: Làm thế nào Cha quên con được.

Cả phòng im lặng, mọi người xúc động theo hai người đó và hoàn toàn tin là họ quen nhau. Tôi không hỏi kỹ ông Nhạ chuyện này, nhưng có lẽ lúc ấy ông ấy cảm thấy thương thân chẳng?. Suốt những năm ông Nhạ hoạt động và sau lúc ông bị đưa ra toà án rồi, Giáo hội La Mã vẫn không thấy ông Nhạ có gì làm sai giáo lý, là gian trá cả. Họ vẫn bảo vệ ông Nhạ. Khi ông Nhạ mất, gia đình xin để lại nhà. Đêm thứ nhất các nhà sư đến làm lễ cầu siêu, đêm thứ hai các linh mục công giáo đến làm lễ rồi sang ngày thứ ba ta mới làm lễ truy điệu.

ở cuốn “Đêm yên tĩnh” vừa mới xuất bản, mình cũng viết ca ngợi những đồng chí cán bộ của ta trong những ngày đất nước vô vàn khó khăn, phức tạp. Thông cảm nhưng không để gì giải thích cho gia đình, bạn bè, bà con, mình cũng muốn nói là Cách mạng rất cao sâu mà lại gần gũi, khai thác và nhen lên những đức tính còn tốt đẹp, ở những con người lầm lỗi, giúp họ trở lại với con đường của dân tộc.

- Anh đã để thời gian gần 40 năm để viết các tác phẩm thể hiện hoài ức của Đại tướng Võ Nguyên Giáp, nghe anh nói chuyện ở câu lạc bộ, em muốn hiểu thêm về cụm các tác phẩm này.

Cách viết của anh là thế nào?

- Một thời gian mình từng ôm ấp hoài bão muốn viết một tác phẩm như “Chiến tranh và hoà bình” của ta. Nhưng rồi được anh Văn mời đến trao đổi, cộng tác, mình nhận lời viết cụm tác phẩm này.

Đành là phải đọc rất nhiều tài liệu của ta và của nước ngoài, nhưng không phải viết lại hồi ký thể hiện tình cảm, xây dựng hình tượng của chủ thể. Cái chính ở đây là phải tổng kết, phải tìm tòi giải đáp vì sao phải đánh, đánh như thế nào, vì sao mà thắng, phải làm rõ lên tư tưởng quân sự của Hồ Chí Minh, của Việt Nam. Mà cái này anh Văn và mọi người phải dày công nghiên cứu, phải có quá trình nghiền ngẫm suy nghĩ, phải thể hiện cho được tư duy đó, thể hiện vai trò lãnh đạo của Đảng, sức sáng tạo của bộ đội, tránh cách viết để người ta hiểu lầm đề cao cái tôi. Tôi nghĩ là phải có Bác Hồ, có tư tưởng Hồ Chí Minh thì ta mới thắng lợi. Bác là người phát hiện và bồi dưỡng tài năng của anh Văn. Anh Văn là người thông minh tuyệt vời, học tập suy nghĩ rất nhiều về Bác Hồ về thực tiễn Việt Nam, và phát hiện tổng kết kinh

nghiệm thực tiễn chiến đấu của bộ đội và nhân dân ta. Cũng là khó viết chứ!

Anh cười: Do có quá trình viết cụm tác phẩm này mình học thêm được nhiều có thêm nhiều bạn bè trong nước và khách quốc tế đến hỏi thăm...

Được đến thăm anh, nghe anh trả lời các câu hỏi, tôi rất vui mừng. Tôi yêu tác phẩm của Hữu Mai, yêu cái quá trình học tập sáng tạo, tấm lòng nhân hậu của anh. Mừng anh khỏe và mong anh có thêm những tác phẩm văn học mới.

(Báo Văn nghệ)